

Beslutningsforslag nr. B 35. Fremsat den 22. april 1998 af Holger K. Nielsen (SF), Margrete Auken (SF), Anne Baastrup (SF), Pernille Frahm (SF), Aage Frandsen (SF) og Jes Lunde (SF)

Forslag til folketingsbeslutning om kontrol med forsvarets og politiets efterretningstjenester

Folketinget pålægger regeringen at fremsætte lovforslag, der ændrer loven om etablering af et udvalg om forsvarets og politiets efterretningstjenester med det formål, at udvalget vedrørende efterretningstjenesterne udstyres med følgende beføjelser:

1. Mulighed for at blive direkte udfarende med henblik på at sikre, at der ikke sker lovbrud i forbindelse med tjenesternes arbejde, herunder mulighed for at behandle klager fra enkelte borgere, som finder, at deres rettigheder er blevet krænket.
2. Adgang til på eget initiativ at foretage et løbende eftersyn af tjenesternes virksomhed og ret til ubegrænset indsigt i - og adgang til - arkiver, registre, lokaler, installationer og anlæg af enhver art, som tilhører eller benyttes af tjenesterne eller en af tjenesterne benyttet entreprenør.
3. Ret til og mulighed for at kunne foretage af-

høring af alle nuværende og tidligere ansatte med relation til tjenesternes aktivitet. En sådan afhøring skal - i lighed med udvalgets øvrige arbejde - fortsat foregå fortroligt.

4. Kompetence til at rejse sager om dommerkendelser, som den enkelte ikke har kendskab til.
5. Kompetence til, såfremt udvalget får kendskab til lovbrud, at rejse sagen som straffesag (evt. for lukkede døre) eller som tjenestemandssag efter sædvanlige retsregler, uden at der sker særlige begrænsninger med henvisning til rigets sikkerhed e.l. En sådan sag skal kunne føres af en af tjenesterne uafhængig instans.

Endvidere forpligtes efterretningstjenesterne til at afgive en grundig årlig beretning med det formål at sikre en skærpet offentlig indsigt i efterretningstjenesternes arbejde.

Bemærkninger til forslaget

Almindelige bemærkninger

Ifølge justitsministerens bestemmelse om Politiets Efterretningstjenestes (PET) virksomhed er hovedopgaven:

»at overvåge, forebygge og modvirke foretagender og handlinger, som må antages at rumme en fare for Rigets selvstændighed og sikkerhed og den lovlige samfundsorden, herunder i første række de i Straffelovens kapitler 12 og 13 omhandlede forbrydelser«.

Det kan aldrig udelukkes, at der vil være enkeltpersoner eller organisationer, som benytter sig af terroristiske virkemidler. Det må derfor være en naturlig del af politiets arbejde at forsøge at forhindre sådanne handlinger. Det er på den baggrund forslagsstillernes opfattelse, at der i Danmark skal være en efterretningstjeneste.

Det er samtidig forslagsstillernes opfattelse, at der må være demokratisk indsigt og kontrol med det arbejde, som udføres af efterretningstjenesterne. Kun derved kan man imødegå mistanker om, at tjenesterne overvåger de forkerte eller handler ulovligt.

I 1988 vedtog Folketinget en lov, hvor man nedsatte et folketingsudvalg, som skulle overvåge efterretningstjenesternes virksomhed (lov om etablering af udvalg om forsvarets og politiets efterretningstjenester, Lov nr. 378 af 6. juli 1988). Folketingsudvalget har dog fået begrænset sin opgave til alene at modtage efterretninger fra regeringen om retningslinjer og enkelte konkrete aktiviteter. Allerede i forbindelse med behandlingen af det nævnte lovforslag blev det fremført, at det måtte være passende at se på lovgrundlaget, når udvalget havde fået mulighed for at virke et stykke tid.

Siden 1988 er den kolde krig endeligt afsluttet. De modsætninger, som tidligere var bestemmende for bl.a. efterretningstjenesternes arbejde, er radikalt forandrede. Det gælder såvel i forhold til evt. militære fjender som de aktiviteter, der finder sted i Danmark.

Hertil kommer, at der i tre andre lande (Norge, Holland og Schweiz) har været gennemført omfattende undersøgelser af de hemmelige tjenesters aktiviteter. Resultatet af disse undersøgelser har i alle tre lande

været, at det har vist sig, at de hemmelige tjenester har begået omfattende lovbrud i deres arbejde.

I marts 1998 bragte TV 2 i programmet »Fak2eren« to reportager om PET's arbejde, som afslørede såvel registreringer af almindelig politisk aktivitet som andre former for ulovligheder.

Det er forslagsstillernes opfattelse, at der til hver en tid må være en demokratisk indsigt og mulighed for kontrol med efterretningstjenesternes arbejde. Denne grundindstilling er tidligere blevet imødegået med argumenter om, at det ville forhindre tjenesternes arbejde, og at de demokratiske principper måtte spille en underordnet rolle i forhold til de sikkerhedsmæssige overvejelser, når der var en aktuel risiko for krise og krig. Men i lyset af den forandrede sikkerhedspolitiske situation, hvor der ikke findes nogen aktuel sikkerhedspolitisk trussel mod Danmark, må det være muligt at sikre grundlæggende demokratiske principper for tjenesternes arbejde.

Hertil kommer, at den teknologiske udvikling både har gjort det enklere at overvåge og registrere enkelte borgere og at bearbejde og sprede disse informationer.

Tilsammen betyder disse forhold, at der er grund til at overveje tjenesternes arbejde og herunder den kontrol, som finder sted. Dette skal blandt andet ske for at sikre, at deres aktiviteter er relevante i en ny politisk, sikkerhedspolitisk og teknologisk situation.

Bemærkninger til forslagets enkelte dele

ad 1

I 1988 vedtog Folketinget en lov, hvor man nedsatte et folketingsudvalg, som skulle have indseende i efterretningstjenesternes virksomhed. Denne indsigt sker i kraft af, at regeringen underretter udvalget om indholdet af de retningslinjer, der er gældende for efterretningstjenesternes virksomhed og om væsentlige omstændigheder af sikkerhedsmæssig karakter eller vedrørende udenrigspolitiske spørgsmål, som er af betydning for efterretningstjenesternes virksomhed. Udvalget har ikke indflydelse på eller indseende i den bevillingsmæssige kontrol med efterretningstjenesterne.

I daglig tale omtales udvalget som »kontroludval-

get«. Det er indlysende, at det navn er helt misvisende på baggrund af det eksisterende lovgrundlag. Det er ganske enkelt ikke muligt for udvalget at kontrollere ret meget.

Det er vanskeligt at se, hvad der skulle være til hinder for, at man i et demokrati har en reel demokratisk indsigt og kontrol med efterretningstjenesternes arbejde, sådan som det har været muligt at gennemføre det i Norge.

Det har været fremført som argument imod en reel kontrolfunktion for udvalgets arbejde, at udvalget på den måde ville blive ansvarligt for efterretningstjenesternes arbejde, og at dette ville skabe uklarhed om grænsen mellem den lovgivende og den udøvende magt. Over for denne betragtning står behovet for en reel demokratisk kontrol. Det er ikke acceptabelt, at denne kontrol alene skal ske i tjenesternes eget regi. Alternativet er derfor kontrol i et andet regi. Det arbejde, som efterretningstjenesterne udfører, kræver ofte en høj grad af fortrolighed. Det er vanskeligt at se, hvor der bedre kan sikres en acceptabel balance mellem fortrolighed og demokratisk kontrol end i udvalgs nedsat af Folketinget blandt Folketingets medlemmer.

De konkrete beslutninger om, af hvem og hvad samt hvordan der skal ske overvågning, vil stadig alene finde sted i tjenesternes regi og på tjenesternes ansvar.

I kraft af de fortrolighedsbestemmelser, som gøres gældende i lov om aktindsigt, er det i praksis umuligt for enkelte borgere at klage over den overvågning, som de mener at måtte være udsat for. Der er derfor også en opgave her for et folketingsnedsat udvalg.

ad 2

Det gælder helt generelt for al form for kontrol, at den ikke alene kan basere sig på de indberetninger og oplysninger, som gives af dem, som skal kontrolleres. Hvis kontrolindsatsen skal være reel, må den forudsætte en løbende kontrol på udvalgets eget initiativ. Og den må forudsætte direkte adgang til uanmeldt indsigt i arkiver, registre, lokaler, installationer og anlæg af enhver art, som tilhører eller benyttes af tjenesterne. Da efterretningsvæsenet fra tid til anden benytter sig af andre eller forudsætter adgang eksempelvis til teleselskabernes anlæg, må kontrollen desuden udvides til at omfatte de af tjenesterne benyttede entreprenører.

ad 3

Det har vist sig ved de forskellige kommissioner og lignende, at det er umuligt eller i det mindste uhyre

vanskeligt at skabe overblik over de aktiviteter, som har fundet sted, blandt andet fordi de ofte er ganske komplekse. Dette gør sig naturligvis også gældende for de forhold, som politiets og forsvarets efterretningstjenester undersøger, bl.a. fordi de personer eller organisationer, som PET og FET efterforsker, tilstræber, at deres aktiviteter er vanskelige at gennemskue. For at Folketingets kontroludvalg får en reel mulighed for at skabe sig overblik, skal det derfor have mulighed for at kunne foretage afhøring af alle nuværende og tidligere ansatte med relation til tjenesternes aktivitet. En sådan afhøring skal - i lighed med udvalgets øvrige arbejde - fortsat foregå fortroligt.

ad 4

For at kunne gennemføre aflytning kræves der en dommerkendelse. Denne gives uden de impliceredes kendskab. Det såkaldte Wamberg-udvalg har til opgave at kontrollere efterretningstjenesterne på dette punkt. Men det vil være naturligt at give Folketingets kontroludvalg kompetence til at rejse sager om sådanne retlige kendelser, som den enkelte ikke har kendskab til.

ad 5

Et af formålene med styrkede kontrolmuligheder og en styrket kontrolindsats fra Folketingets side er at reducere risikoen for, at der i tjenesternes regi sker lovbrud eller tjenestesvigt. Men skulle kontroludvalget alligevel få oplysninger, som giver begrundet mistanke om, at der har fundet lovbrud eller tjenestesvigt sted, skal det være muligt for udvalget at kræve sagen rejst efter sædvanlige procesretlige regler. En sådan sag skal kunne føres af en af tjenesterne uafhængig instans. Det skal være muligt at gennemføre sådanne retssager som lukkede retssager. Det skal ikke være muligt, eksempelvis under henvisning til rigets sikkerhed, at omgå sædvanlige vidnebestemmelser.

Såfremt der i forbindelse med en undersøgelse fremkommer informationer, som giver begrundet mistanke om, at der er sket lovbrud, skal den gruppe, som forestår undersøgelsen, kunne kræve sagen rejst som straffesag (evt. for lukkede døre) efter sædvanlige strafprocessuelle regler.

Årlig beretning

Efter forslagsstillernes opfattelse bør der ske en årlig offentlig afrapportering af tjenesternes arbejde efter tysk forbillede. Ud over at det er rimeligt, at offentligheden får kendskab til tjenesternes arbejde på det generelle plan, giver det også mulighed for, at of-

fentlighedens reaktioner kan føre til, at tjenesterne arbejder mere hensigtsmæssigt; eksempelvis fordi opmærksomheden kan henledes mod grupper eller personer, som tjenesterne ikke selv har anset for interessante.

Det er forslagsstillernes opfattelse, at indberetningerne skal indeholde:

- en gennemgang af de aktuelle trusselsbilleder, som tjenesterne arbejder ud fra i lighed med de analyser, som offentliggøres fra de tyske efterretningstjenester,
- en beskrivelse af de væsentligste begivenheder med virkning for tjenesternes arbejde i løbet af året,
- hovedtræk i samarbejde med inden- og udenlandske myndigheder, herunder andre efterretningstjenester,
- efterretningstjenesternes generelle retningslinjer for deltagelse i den internationale terroristbekæmpelse,
- en beskrivelse af efterretningstjenesternes generelle virksomhed i forbindelse med flygtninge og udlændinge bosiddende i Danmark,
- de generelle retningslinjer for overvågning og registrering af danske statsborgere,
- de generelle retningslinjer for overvågning og registrering af danske og udenlandske organisationer og foreninger,
- oplysninger om, hvilke organisationer tjenesterne finder udgør en fare for rigets selvstændighed og sikkerhed og den lovlige samfundsorden,
- et statistisk afsnit, som belyser antallet af registre i efterretningstjenesterne, disses art, antallet af registrerede personer og organisationer, antallet af nyoptagelser og sletninger, antallet af dommerkendelser for indgreb foretaget efter grundlovens § 72 opgjort efter indgrebets art samt antallet af tiltale-rejsninger og domfældelser,
- oplysning om, hvor mange personer tjenesterne beskæftiger, og hvilke økonomiske rammer tjenesterne har haft til rådighed,
- oplysninger om efterretningstjenesternes interne og eksterne publikationsvirksomhed med angivelse af artikelindeks.

Skriftlig fremsættelse

Holger K. Nielsen (SF):

Som ordfører for forslagsstillerne tillader jeg mig herved at fremsætte:

Forslag til folketingsbeslutning om kontrol med forsvarets og politiets efterretningstjenester.

(Beslutningsforslag nr. B 35).

Jeg henviser i øvrigt til de bemærkninger, der ledsager forslaget, og anbefaler det til Tingets velvillige behandling.